

Boekbespreking

Simon Baron-Cohen

The essential difference. Men, woman and the extreme male brain

Boekbespreking door Martine F. Delfos

In juli 2003 komt Simon Baron-Cohen met een nieuw model over de verschillen tussen mannen en vrouwen, en autisme als de extreme vorm van de mannelijke hersenen. Een interessant boek, goed leesbaar en volledig in de tijdgeest. Een poging om de theorieën van het moment (TOM, Theory-of-mind; CC, Centrale Coherentie; EF, Planning and Executive function) te overstijgen. Het uitgangspunt is het menselijk functioneren en niet het disfunctioneren van de hersenen. Voor mij een interessante invalshoek, omdat ik vanuit eenzelfde perspectief mijn model met betrekking tot autisme heb opgebouwd. De tijdgeest is blijkbaar rijp voor dit perspectief.

Simon Baron-Cohen stelt dat er twee vormen van hersenen zijn, de vrouwelijke vorm, de empathische hersenen (E-type) en de mannelijke vorm, de systemiserende hersenen (S-type). Er kan ook een balans zijn tussen beide en in dat geval spreekt hij van hersenen die 'in balans' (B-type) zijn. Het idee is geboren uit de verschillen in functioneren van hersenen bij mannen en vrouwen. Vrouwen blijken sterk empathisch te zijn, mannen daarentegen hebben meer talenten op het gebied van systematiseren.

Indertijd is autisme neergezet in twee basisartikelen, dat van Leo Kanner en dat van Hans Asperger. Het duurde zo'n dertig jaar voordat dit laatste artikel doordrong tot een groter publiek, omdat het niet in het Engels geschreven was. Hans Asperger stelde al in 1944 dat autisme gepaard leek te gaan met extreem mannelijke hersenen. De tijd lijkt rijp te zijn voor deze benadering, met een stap vooruit; deze keer autisme niet als deficit, maar als variëteit ontwikkeling.

Baron-Cohen somt onderzoek naar vrouwelijke en mannelijke hersenen op en vat deze samen als vrouwelijk-empathisch (sociale gevoeligheid, gevoeligheid voor communicatie, zich andermans gedachten en gevoelens voorstellen) en mannelijk-systematiserend (eilanden van begaafdheid, obsessies met systemen, repetitief gedrag). Een stap vooruit is dat hij autisme opbouwt vanuit een aantal kenmerken als logisch geheel. Het verklaringsprincipe is niet meer één element zoals bij TOM, CC, en EF, maar een variant van de ontwikkeling van de mens. Hierdoor is hij in staat meer elementen van autisme een plaats te geven, dan bij de voorafgaande theorieën mogelijk was. Hij vormt echter een beeld vanuit correlatieve samenhangende gegevens niet als inherent samenhangend zoals in het model van het socioschema (Delfos, 2001-2003).

Als men zich op hetzelfde gebied begeeft, komt men niet alleen dezelfde 'helden' tegen, zoals Geschwind, maar ook dezelfde problemen. Ik was aangenaam getroffen te lezen dat Baron-Cohen dezelfde ervaring opdeed als ik, namelijk dat er wel in alle boeken staat dat jongensbaby's langer naar voorwerpen kijken en meisjesbaby's langer naar gezichten, maar dat het niet lukte om de originele referentie te vinden. Talloze malen heb ik d-bases, tijdschriften, bibliotheken doorzocht en laten doorzoeken zonder enig resultaat. Het is dan ook een grote verdienste van Baron-Cohen dat hij de gedachte bij de daad voegt en op zijn instituut onderzoek laat uitvoeren waarin deze hypothese getoetst wordt. En inderdaad, al de eerste dag na de geboorte, wanneer socialisatie nog geen effect kan sorteren, kijken jongensbaby's langer naar objecten en meisjesbaby's langer naar gezichten (Connellan et al, 2001). Het zorgt ervoor dat hun kennis en deskundigheid op dat gebied die van vrouwen ver overstijgt. De gerichtheid van de jongen/man is eerder naar voorwerpen en hoe ze functioneren en die van meisje/vrouw eerder naar mensen en hoe deze socialiseren. Ik heb een aardige anecdoten die dit illustreert. Ik gaf een lezing op de Universiteit Leiden aan zo'n 250/300 consultatiebureauartsen. De collegezaal was niet op dit aantal bedacht en de zaal zat dan ook propvol, tot in de gangpaden. Tussen al die artsen was maar één man aanwezig, ook een arts. Het publiek mocht vragen stellen en binnen vijf minuten werd de eerste vraag gesteld, door de man. Door de akoestiek van de volle zaal verstond ik zijn vraag niet en hij deed vervolgens wat naar mijn idee alleen een man zou doen. Hij rolde een blad papier tot een megafoon en stelde zijn vraag opnieuw. Een vrouw zou gedacht hebben: 'de communicatie tussen haar en mij werkt niet, ik moet harder praten'; de man dacht: 'de functie 'horen' functioneert niet in deze ruimte' en kwam tot een technische oplossing.

De wijze van bouwen vanuit details (wetenschappelijk onderzoeken over verschillen tussen mannen en vrouwen) zoals Baron-Cohen dat doet, zorgt ervoor dat een aantal elementen die met autisme samenhangen niet betrokken worden en onopgelost blijven. Een deel daarvan is omdat hij te rigide vasthoudt aan autisme als systemiserende hersenen en als empathie als een niet-systematiserende instelling. Een ander deel wordt niet verklaard omdat hij zijn uitgangspunt verschillen tussen mannen en vrouwen niet ten volle benut.

Het uitgangspunt als zou empathie niet een vorm van systematiseren zijn, schiet tekort. Misschien omdat het ontspruit aan een mannelijk brein, zoals hij zelf zegt, kijkt hij naar vrouwelijke hersenen als niet systematiserend.

Hij zegt zelfs dat het ook van daaruit is dat hij een model van autisme

weet te maken, eraan voorbijgaand dat bijvoorbeeld de toonaangevende theorie, de centrale coherentie uit het vrouwenbrein is ontsproten. Empathie is wel degelijk systematiserend. Het is zelfs zo dat de factoren die een rol spelen in het aanvoelen wat er in een ander omgaat enorm complex en flexibel zijn vergeleken bij dat wat Baron-Cohen systemen noemt; vergelijkbaar met variantieanalyse: factoranalyse. Het verwoorden van de menselijke complexiteit in bewuste woorden is nauwelijks haalbaar. Baron-Cohen is ook niet overtuigend in zijn benoemen van systemen. Hij hanteert daarvoor input-handeling-output. Mogelijk zou hij verder komen wanneer hij emotie-gerelateerd versus objectgerelateerd had gehanteerd. Een belangrijke verdienste is dat vele onderzoeken nu gerangschikt kunnen worden naar mannen versus vrouwen en bij autisme systematiserend meer dan gemiddeld bij mannen en empathiserend bij autisme minder dan mannen gemiddeld.

Er zijn nog enkele kritiekpunten te noemen met betrekking tot het model van Simon Baron-Cohen. De eerste is dat hij het verschil aangeeft tussen mannelijke en vrouwelijke hersenen, waarvoor hij de traditionele baren/jagen dualiteit gebruikt, maar dat hij niet verklaart waarom ze zo hetzelfde zijn. Terwijl de overeenkomsten tussen mannen en vrouwen meer in het oog springen dan de verschillen (Delfos, in voorbereiding). Zowel voor de verschillen als voor de overeenkomsten zijn evolutionaire verklaringen te bieden. De tweede kritiek is dat hij aan de ene kant het heeft over het empathisch vermogen en dat hersentechnisch niet plaatst (behalve de taal-functie) en aan de andere kant het heeft over het systematiserende brein en dat wel hersentechnisch plaatst, als een sterke rechter hersenhelft. Autismen plaats hij dan vanuit de resultaten van onderzoek in een brein dat meer op de rechter hersenhelft steunt. Het raakte me te lezen dat hij schrijft dat hij 'shivers' krijgt zich te realiseren dat Geschwind gelijk had, in ieder geval wat de rechter hersenhelft betreft. Waarom dit me raakte, is dat ik een aantal jaar geleden, puzzelend over het corpus callosum, me boog over het handboek van Charles Njokitjien (1987) over het corpus callosum van het kind en daar op een bladzijde stoffig verscholen zag staan dat iemand de gedachte had dat testosteron de hersenen van de foetus beïnvloedde: Geschwind. Om de een of andere reden voelde ik me onmiddellijk tot de Geschwind-hypothese (Geschwind (& Galaburda, 1987) aangetrokken en gebruikte deze mede om een model over verschillen tussen mannen en vrouwen op te bouwen. Dat we met een tijdgeest te maken hebben, werd me duidelijk toen ik las dat ook Baron-Cohen vermeldt dat zijn eerste publicatie met betrekking tot verschillen tussen mannen en vrouwen dateert van 1997. Hetzelfde jaar waarin ik voor het eerst mijn model met betrekking tot de invloed van testosteron voor verschillen tussen mannen en vrouwen publiceerde en uitwerkte voor angst-, agressie- en depressieproblematiek (Delfos, 1997-2003). De Geschwind-hypothese heeft onder andere onder vuur gestaan door zijn idee dat als gevolg van een geremd immuunsysteem

mannen meer allergieën zouden hebben dan vrouwen. Het tegendeel bleek waar. Ook ik liep tegen dit onderzoek op. Ten tijde van de eerste publicatie waar ik de Geschwind-hypothese gebruikte, onderzocht ik het wetenschappelijk onderzoek naar allergieën nader. Er ontstond een tegenstrijdig beeld. Grondig doorzoekend naar allergieën, ontdekte ik dat de tegenstrijdigheid opgelost kon worden door een deel van de allergieën te plaatsen als een gevolg van een onrijp immuunsysteem in plaats van de allergische reactie van een sterk immuunsysteem. De puzzelstukjes vielen in elkaar en Geschwind bleek gelijk te hebben.

Een volgende kritiek op het model van Baron-Cohen is dat hij slechts een deel van het empathisch spectrum bestrijkt. Hij besteedt geen verdere aandacht aan onderzoeken die aangeven dat mannen wel degelijk empathisch zijn, maar op een ander terrein (opvangen van signalen van gevaar en stress), wat voor mij aanleiding was om over een empathisch spectrum te spreken (Delfos, 2001-2003).

Met het boek van Baron-Cohen beschikken we over een nieuw model over de verschillen tussen mannen en vrouwen, uitwaaiend naar autisme. Het is geschreven als een ontdekkingsstocht en vat onderzoek samen. De tijdgeest lijkt rijp te zijn om een post-postmodernistische sprong te wagen in het construeren van omvattende modellen met betrekking tot autisme: Het ES-model van Baron-Cohen en mijn socioschema lijken aankondigingen daarvan. Het boek van Baron-Cohen geeft geen praktische handvatten hoe met autisme om te gaan, maar zet een sterk betoog neer waarin respect voor het autistische denken gestimuleerd wordt. De invalshoek empathisch versus systematiserend geeft de mogelijkheid bestaande onderzoeken met betrekking tot verschillen tussen mannen en vrouwen en met betrekking tot autisme in een logisch kader te plaatsen.

Dr. Martine F. Delfos

<http://home.wanadoo.nl/mfdelfos>

Literatuur

Baron-Cohen, S. (2003). *The essential difference. Men, women and the extreme male brain*. London: Allen Lane, Penguin Books.

Connellan, J.; Baron-Cohen, S.; Wheelwright, S.; Ba'tki, A. & Ahluwalia, J. (2001). *Sex differences in human neonatal social perception. Infant Behavior and Development*, 23, 113-118.

Delfos, M.F. (1997-2003, vanaf derde druk sterk uitgebreid met angstmodel en in vierde druk met psychosomatiekmodel). *Kinderen en gedragsproblemen. Angst, agressie en ADHD. Een biopsychologisch model met richtlijnen voor diagnostiek en behandeling. Aangevuld met psychosomatiekmodel*. Lisse: Swets & Zeitlinger.

Delfos, M.F. (2001-2003, in vierde druk wordt de testosteronhypothese uitgebreider uitgelegd). *Een vreemde wereld. Over autisme, het syndroom van Asperger en PDD-NOS. Voor ouders, partners, hulpverleners en de mensen zelf*. Amsterdam: SWP.

Delfos, M.F. (in voorbereiding, 2004). *De schoonheid van het verschil. Waarom mannen en vrouwen verschillend én hetzelfde zijn*. Lisse: Swets & Zeitlinger.

Geschwind, N. & Galaburda, A.M. (1987). *Cerebral Lateralization. Biological Mechanisms, Associations, and Pathology*. Cambridge: The MIT Press.

Njokitjien, C. (1987). *Gedragsneurologie van het kind. vol. 1. Klinische principes*. Amsterdam: Suyi Publications.